

การสู่ขวัญของกลุ่มชาติพันธุ์กูยในจังหวัดศรีสะเกษ

Thai Blessing Ceremony of Kui Ethnic Group in Sisaket Province, Thailand

บุรณเชน สุขคุ้ม

Boonchen sukkum

มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

Sisaket Rajabhat University, Thailand

E-mail: chen_517@hotmail.com

Received August 24, 2020; Revised November 5, 2020; Accepted March 10, 2021

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาพิธีกรรมสู่ขวัญของกลุ่มชาติพันธุ์กูยในจังหวัดศรีสะเกษ 2) เพื่อศึกษาคุณค่าของพิธีกรรมสู่ขวัญของกลุ่มชาติพันธุ์กูยในจังหวัดศรีสะเกษ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้นำพิธีกรรม ผู้นำทางศาสนา ผู้นำด้านวัฒนธรรม เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มย่อย การสังเกตอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ วิเคราะห์เนื้อหาแล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า ชาวกูย มีความเชื่อในผีบรรพบุรุษและศาสนาพุทธผสมกัน ชาวกูยเชื่อมโยงพิธีกรรมกับความเชื่อในผีบรรพบุรุษ มีการเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษก่อนประกอบพิธีกรรมทุกครั้ง เชื่อว่าท่านยังคงสถิตอยู่ใกล้ ๆ คอยดูแลและอำนวยความสะดวกให้ลูกหลาน การสู่ขวัญของชาวกูยเป็นการเรียกขวัญให้มาอยู่กับตัวและให้ผีบรรพบุรุษช่วยคุ้มครอง สามารถจำแนกได้ 3 ประเภทตามลักษณะและโอกาสที่ใช้ในการประกอบพิธี คือ 1) การสู่ขวัญในช่วงเปลี่ยนผ่านของชีวิต ได้แก่ สู่ขวัญเด็กแรกเกิด สู่ขวัญนาคนาค สู่ขวัญพระภิกษุ สู่ขวัญพิธีแต่งงาน สู่ขวัญพระพุทธรูปในพิธีศพ สู่ขวัญเพื่อความเป็นสิริมงคล 2) การสู่ขวัญในพิธีเช่นสรวง ได้แก่ สู่ขวัญข้าวเปลือกและสู่ขวัญขึ้นบ้านใหม่ และ 3) การสู่ขวัญสำหรับผู้ป่วยคือการสู่ขวัญสะเดาะเคราะห์และเรียกขวัญ การสู่ขวัญของชาวกูยมีคุณค่าทั้งต่อบุคคลและสังคม ครอบคลุมถึงกาย จิตใจ อารมณ์ สิ่งแวดล้อมและสังคม คุณค่าต่อบุคคลเป็นความสามารถในการเผชิญปัญหาที่เกิดขึ้น ส่งผลให้สังคมของชาวกูยมีความอบอุ่นและมั่นคงทางจิตใจแก่สมาชิกในสังคม

คำสำคัญ: การสู่ขวัญ; กลุ่มชาติพันธุ์; กูย

Abstract

The purposes of this research were to 1) study the Thai blessing ceremony of a Kui ethnic group in Sisaket province, and 2) study the values of the Thai blessing ceremony of a Kui ethnic group in Sisaket province. The key informants were community leader, ritual leader, religious leader, and cultural leader. The instruments used were in-depth interview, focus group, formal observation, and informal observation, analyzing content and then descriptive writing. It was found that Kui people believed in ancestral ghost and Buddhism mixed together. Kui people have connected ceremony and belief in ancestral ghost together, offering sacrifice to ghost before performing ceremony every time believed that those souls still dwell being closed with their lineages by not neglecting and trying to protect, give good luck, and give security for their lineages. The Thai blessing ceremony of a Kui ethnic group is comforting to stay with oneself and giving ancestral ghost helping protect divided into 3 types as appearance and chance used in performing the ceremony as follows: 1) welcoming back in the period of transition of life; namely performing the ceremony of newborn babies, performing the ceremony of person about to be ordained as a Buddhist priest, performing the ceremony of monks, performing the ceremony of wedding ceremony, wedding ceremony of the image of Buddha in funeral rites and performing ceremony for propitiousness; 2) performing the ceremony in sacrificing to the spirits; namely performing the ceremony of paddy and performing the ceremony of housewarming; and 3) performing the ceremony for patients; namely performing the ceremony of welcoming back and exorcising and morale ceremony. The welcoming ceremony of Kui people has values towards persons and society including body, mind, mood, surrounding and society, value towards persons has ability in confronting problems occurred and caused Kui society having warmth and mental stability for members in society.

Keywords: Blessing Ceremony; ethnic group; Kui ethnic group

บทนำ

กลุ่มชาติพันธุ์กูย เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ดั้งเดิมในภาคอีสานตอนล่าง จัดอยู่ในตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก กลุ่มภาษามอญ-เขมร เป็นเลือดผสมระหว่างพวกเวดดิท (Weddid Proto – Australian) กับพวกเมลานีเซียน (Melanesian) (Seidenfaden, 1952) ลักษณะหน้าตาและเรือนร่างมีปะปนกันทั้งแบบเนกริโต (Negrito) หรือเมลานีเซียน (Melanesian) ซึ่งมีรูปร่างหน้าตาเป็นแบบพวกเซมัง (Semang) หรือเงาะ คือผสมตกหยิกหยอง จมูกบาน ริมฝีปากหนา ผิวดำมืด มีทั้งแบบอารยัน คือ

จมูกโด่งเป็นสันสูง หน้าผากสูง ปากเล็ก (แต่พบน้อย) แบบมอญเขมร ซึ่งมีร่างกายใหญ่ ไหล่กว้างเป็นเหลี่ยม ภาษาที่พูดส่วนใหญ่พูดภาษาในตระกูลมอญเขมร มีคำที่คล้ายคลึงมอญและเขมรบ้าง แต่ส่วนใหญ่เป็นคำของตนเอง (จิตร ภูมิศักดิ์, 2544) ในอดีตชาวกวย ตั้งหลักแหล่งริมแม่น้ำมูลกับเทือกเขาตองรัก ในเขตจังหวัดสุรินทร์ ร้อยเอ็ด บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี โดยทั่วไปชาวกวย มี 2 กลุ่ม ได้แก่ กวยเลี้ยงช้าง (กวยอะจิง) ส่วนใหญ่อยู่ในอำเภอท่าตูม และอำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ และกวยทำนาอาศัยอยู่ทั่วไปในเขตอีสานตอนล่าง (ไพฑูริย์ มีกุล, 2545) กลุ่มชาติพันธุ์กวย มีความเชื่อในผีบรรพบุรุษมาอย่างยาวนาน วิถีชีวิตของชาวกวยจึงมีพิธีกรรมเกี่ยวกับวิญญาณบรรพบุรุษมาเกี่ยวข้องหลายอย่าง ทั้งพิธีกรรมของวงศ์ตระกูลและพิธีกรรมทางสังคม (เช่น ศรีสวัสดิ์, 2524) นอกจากชาวกวย จะมีความเชื่อในวิญญาณบรรพบุรุษแล้ว ชาวกวย ยังมีความเชื่อในเรื่องขวัญอย่างมาก ชาวกวย นิยมประกอบพิธีกรรมสู่ขวัญในวาระต่างๆ เหมือนคนอีสานโดยทั่วไป ชาวกวย เรียกการสู่ขวัญว่า “เยียรเวียย” โดยเชื่อว่าขวัญเป็นสิ่งสำคัญคู่กับชีวิตของทุกคน ช่วยให้ชีวิตประสบความสำเร็จและความเจริญรุ่งเรือง ปราศจากโรคภัย ไข้เจ็บ ชาวกวย จึงมีการประกอบพิธีกรรมสู่ขวัญทุกช่วงวัยของชีวิตและทุกขั้นตอนของชีวิต ตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งตาย แต่เดิมบทสู่ขวัญของชาวกวย เป็นภาษากวยและเป็นบทสู่ขวัญสั้น ๆ ต่อมาได้ผสมผสานกับบทสู่ขวัญของกลุ่มคนไทยอีสานกลุ่มอื่นๆ

พื้นที่ที่ผู้วิจัยเลือกใช้ในการศึกษาคือชุมชนบ้านกู่ ตำบลกู่ อำเภอปรางค์กู๋ จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งเป็นชุมชนโบราณ เป็นที่ตั้งของโบราณสถานคือ ปราสาทปรางค์กู๋ มีสระน้ำโบราณ เป็นพื้นที่ที่มีชาวกวยอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก และเป็นพื้นที่ที่ยังคงรักษากฎมรดกภูมิปัญญา วิถีชีวิต ชนบทประเพณีแบบดั้งเดิมไว้ได้ดี มีพิธีกรรมชุมชนประจำปีที่เป็นงานระดับจังหวัด คือประเพณีบุญเบิกฟ้าเดือน 3 รวมทั้งมีพิธีกรรมภายในชุมชนจนสามารถยกระดับเป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นพื้นที่ที่ผู้วิจัยได้ทำงานวิจัยร่วมกับชุมชนมาโดยตลอด โดยเน้นวิจัยด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชาวกวย

บทความวิจัยนี้ นำเสนอพิธีกรรมสู่ขวัญของกลุ่มชาติพันธุ์กวย จังหวัดศรีสะเกษ และคุณค่าของพิธีกรรมสู่ขวัญของกลุ่มชาติพันธุ์กวย จังหวัดศรีสะเกษ การศึกษานี้จะมีประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น นอกจากจะแสดงถึงองค์รวมและความเป็นจิตวิญญาณของชาวกวยแล้ว พิธีกรรมสู่ขวัญยังมีคุณค่าในฐานะเป็นทุนทางสังคม อันเป็นระบบคุณค่าซึ่งประกอบด้วยตัวคุณค่าที่ร้อยรัดผู้คนเข้าด้วยกันให้อยู่เป็นครอบครัว ชุมชน เป็นกฎเกณฑ์ ระเบียบ จารีตประเพณี วิถีปฏิบัติของชุมชน เป็นพลังในการพัฒนาและขับเคลื่อนชุมชน เป็นการส่งเสริมศักยภาพพัฒนาอย่างยั่งยืนได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาพิธีกรรมสู่ขวัญของกลุ่มชาติพันธุ์กวยจังหวัดศรีสะเกษ
2. เพื่อศึกษาคุณค่าของพิธีกรรมสู่ขวัญของกลุ่มชาติพันธุ์กวยจังหวัดศรีสะเกษ

การทบทวนวรรณกรรม

ประมวญ ดิตตินันท์ (2521) ได้ทำการศึกษาด้านมานุษยวิทยา เรื่องความสำคัญของการสู่ขวัญ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่าความสำคัญของการสู่ขวัญมีหลายประการ เช่น ทำให้เกิดความอบอุ่นใจ แสดงถึงความเอื้ออาทรของเพื่อนมนุษย์ ทำให้เกิดความเป็นปึกแผ่นมีความสามัคคีและเป็น การส่งเสริมสุขภาพจิตวิธีหนึ่ง และการสู่ขวัญจะทำในโอกาสต่าง ๆ กัน ได้แก่ เมื่อผ่านเหตุร้ายจนทำให้ ขวัญหนี เช่น เจ็บป่วย และมีอุบัติเหตุต่าง ๆ เมื่อได้เลื่อนยศตำแหน่ง เมื่อมีโอกาสสำคัญ วันแต่งงาน และวันขึ้นเรือนใหม่ ต้อนรับผู้กลับคืนถิ่นหรือผู้มาอยู่ใหม่ และเมื่อต้องเดินทางไปอยู่ที่อื่น

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2540) ได้กล่าวว่า คุณค่าของพิธีกรรมมีอำนาจโน้มน้าวให้คนที่มีส่วนร่วม ในพิธีกรรมรับเอาคุณค่าและแบบอย่างพฤติกรรมที่ต้องการเน้นเข้าไว้ในตัว เป็นการตอกย้ำความเชื่อ กรอบศีลธรรมจรรยาของกลุ่มชน แนวปฏิบัติและความคาดหวังโดยไม่ต้องใช้การจำแนกแจกแจง เหตุผล แต่ใช้ศรัทธา ความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรม เป็นการสร้างกระแสความเชื่อและ พฤติกรรมที่พึงประสงค์

อิศราพร จันทร์ทอง (2535) ได้ศึกษาบทบาทหน้าที่ของพิธีแก้ลมอของชาวกูย ผลการศึกษา พบว่า ชาวกูยยังคงนับถือผี ทั้งผีบรรพบุรุษสายตระกูลและผีปู่ตา ผีมอจัดเป็นผีในสายตระกูลมีบทบาท ต่อชุมชนและบุคคลเป็นอย่างมาก การศึกษาพิธีแก้ลมอ แบ่งได้ 2 ลักษณะคือบทบาทระดับปัจเจก บุคคลและในระดับชุมชน ระดับปัจเจกบุคคลพบว่าความเชื่อในพิธีกรรมมีบทบาทเป็นที่พึ่งทางใจใน ภาวะวิกฤตที่เกี่ยวข้องกับการเจ็บป่วย ส่วนระดับชุมชน พิธีแก้ลมอมีบทบาทในการรักษาโรค การ ควบคุมสังคม และระบายนความกดดันและความขัดแย้ง

จากทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง พบว่า สังคมของชาวกูยเป็นสังคมที่มีจริยธรรม มีวินัยและ เอกภาพสูง มีลักษณะเด่นที่พบคือการพึ่งพาตนเอง ขยันหมั่นเพียร รับผิดชอบ เชื่อผู้นำหรือผู้อาวุโส ยังคงนับถือผีบรรพบุรุษ มีความเชื่อว่ามีวิญญาณของบรรพบุรุษยังคงวนเวียนปกปักรักษาลูกหลาน การ บูชาผีบรรพบุรุษจึงเป็นการแสดงความกตัญญู ชาวกูย มีพิธีกรรมเฉพาะกลุ่มตนเองทั้งพิธีกรรมระดับ ตระกูลและพิธีกรรมระดับชุมชน ผู้วิจัยจะศึกษาพิธีกรรมสู่ขวัญของชาวกูยซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่นับถือ ผีบรรพบุรุษ โดยมุ่งศึกษาว่าพิธีกรรมสู่ขวัญของชาวกูยมีรูปแบบและประเภทของการจัดเป็นอย่างไร และมีคุณค่าต่อบุคคลและสังคมอย่างไร

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยตามทฤษฎีบทบาท หน้าที่ (Functionalism) แนวคิดเรื่องพิธีกรรมกับคุณค่าต่อชุมชน และแนวคิดบทบาทหน้าที่และคุณค่า ด้านคติชนวิทยา โดยมีรายละเอียดดังนี้

ทฤษฎีบทบาทหน้าที่ (Functionalism) เป็นทฤษฎีสำคัญทฤษฎีหนึ่งในแนวคิดคติชนวิทยา คีราพร ณ ถลาง (2548) กล่าวถึงทฤษฎีบทบาทหน้าที่ของคติชนในสังคมว่า เป็นแนวคิดของสำนักคิดที่เรียกว่า ทฤษฎีบทบาทหน้าที่ (Functionalism) ซึ่งจะตั้งคำถามว่า ข้อมูลทางคติชนมีบทบาทหน้าที่อย่างไรในสังคมในฐานะที่เป็นข้อมูลทางวัฒนธรรม เนื่องจากทฤษฎีนี้มองว่าวัฒนธรรมส่วนต่าง ๆ ในสังคมมีหน้าที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ทั้งทางด้านปัจจัยพื้นฐาน ด้านความมั่นคงของสังคม และความมั่นคงทางจิตใจ วัฒนธรรมในส่วนที่เป็นคติชนไม่ว่าจะเป็นคติชนเรื่องเล่าประเภทต่าง ๆ เพลง การละเล่น การแสดง ความเชื่อ พิธีกรรม ล้วนมีหน้าที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ทางด้านจิตใจ ดังนั้น การศึกษาวัฒนธรรมที่เป็นคติชนจึงควรศึกษาในบริบททางสังคมนั้น ๆ

แนวคิดเรื่องพิธีกรรมกับคุณค่าต่อชุมชน โดยใช้แนวคิดทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalism) ซึ่งกล่าวถึงวัฒนธรรมสนองความต้องการจำเป็นของปัจเจกบุคคล Durkheim (1960) บอกว่าวัฒนธรรมเติบโตมาจากความต้องการจำเป็น 3 ประเภทของมนุษย์ คือ *ความต้องการจำเป็นขั้นพื้นฐาน* ความต้องการด้านสังคมและความต้องการทางด้านจิตใจ ความต้องการเบื้องต้นคือความต้องการจำเป็นที่เกี่ยวข้องกับการดิ้นรนเพื่อมีชีวิตอยู่ เช่น ต้องการอาหารหรือที่อยู่อาศัย *ส่วนความต้องการขั้นที่ 2* จะเกี่ยวข้องกับเรื่องความร่วมมือกันทางสังคมเป็นความผูกพันกับชุมชน เพื่อแก้ปัญหาพื้นฐาน และทำให้ร่างกายได้รับการตอบสนองความต้องการจำเป็นเบื้องต้นได้ เช่น การแบ่งงานกันทำ การแจกจ่ายอาหาร การป้องกันภัย การผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ และการควบคุมทางสังคม *ความต้องการขั้นที่ 3* คือ ความต้องการจำเป็นของมนุษย์เพื่อความมั่นคงทางด้านจิตใจ เช่น ต้องการความมั่นคงทางใจ ความกลมกลืนกันทางสังคมและเป้าหมายของชีวิต ระบบสังคมที่สนองความต้องการเหล่านี้ ได้แก่ ความรู้ กฎหมาย ศาสนา พิธีกรรม นิยายปรัมปรา ศิลปะ และเวทมนต์คาถา โดยทั่วไปเวทมนต์คาถาทำหน้าที่ที่ทำให้คนรู้สึกอบอุ่นใจ เพราะงานบางอย่างที่มนุษย์ทำค่อนข้างยากลำบาก และมนุษย์ไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าจะเกิดผลอย่างไรบ้าง ทำให้เกิดความไม่มั่นใจ จึงต้องพึ่งเวทมนต์คาถาให้ช่วยเพื่อทำให้เกิดความมั่นใจมากขึ้น ส่วนนิยายปรัมปรามักให้อำนาจชนชั้นปกครองและให้ค่านิยมทางสังคม Durkheim (1960) กล่าวว่า วัฒนธรรมทุกด้านมีหน้าที่ที่ต้องทำคือการตอบสนองความต้องการจำเป็นของมนุษย์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือทั้ง 3 อย่างดังกล่าวมาแล้ว และยังกล่าวถึงเสถียรภาพทางสังคมที่เกิดจากสมาชิกของสังคม เรียนรู้ประเพณีเพื่อดำรงความอยู่รอดของตนเองและกลุ่ม อีกทั้งธำรงจริยธรรมและความภักดีเพื่อนำไปสู่การบูรณาการสังคม การติดต่อสัมพันธ์กันและกันส่งผลต่อการมีค่านิยมร่วมกัน มีความเชื่อร่วมกัน ทำให้การละเมิดในสังคมมีน้อยทำให้สังคมอยู่รอดได้

แนวคิดบทบาทหน้าที่และคุณค่าด้านคติชน กุหลาบ มัลลิกะมาส (2537) อธิบายว่า คติชนวิทยามีประโยชน์ต่อวิถีชีวิตและสังคมหลายอย่าง คติชนวิทยาไม่ใช่เป็นเพียงส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมในสังคมเท่านั้น ถ้าเราวิเคราะห์ตามคำกล่าวนี้ด้วยแนวคิดใหม่ว่าวัฒนธรรมไม่ใช่เพียงแต่เป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมที่จะสืบทอดไปในสังคมเท่านั้น แต่มนุษย์ยังเป็นผู้ผลิตสร้างคติชนวิทยาและวัฒนธรรมให้

สอดคล้องกับวิถีชีวิตเพื่อให้คณาจารย์มีประโยชน์ต่อสังคม ทำให้เราประจักษ์ว่าคณาจารย์มีหน้าที่คุณค่า บทบาทและอิทธิพลต่อชีวิตและสังคมมนุษย์เป็นคณาจารย์ที่กำกับวิถีทางของการดำเนินชีวิต

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่วิจัยคือชุมชนบ้านกู่ ตำบลกู่ อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เป็นผู้ที่มีความรู้หรือมีข้อมูลในเรื่องที่ผู้วิจัยกำลังศึกษาดีที่สุดหรือมีความเกี่ยวข้องมากที่สุดโดยกำหนดตัวผู้ตอบบางคนแบบเจาะจงเอาไว้ล่วงหน้า ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้นำพิธีกรรม ผู้นำด้านวัฒนธรรม และประชาชนในพื้นที่เป้าหมายที่มีข้อมูล จำนวน 20 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีการเก็บข้อมูลใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) เป็นการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant interview) การสนทนากลุ่มย่อย และการสังเกต เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มี 3 ชนิด ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ใช้สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ผู้นำพิธีกรรมและผู้นำวัฒนธรรม 2) แนวทางการสนทนากลุ่ม (focus group discussion) ประเด็นการสนทนากลุ่มย่อยเป็นการพูดคุยถึงองค์ประกอบของการสู่ขวัญ ขั้นตอนการสู่ขวัญ คำสู่ขวัญและคุณค่าของพิธีสู่ขวัญ กับผู้ที่เกี่ยวข้องกับพิธีสู่ขวัญ 3) แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) ในพิธีกรรมสู่ขวัญ รวบรวมข้อมูลโดยผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยระหว่างเดือนตุลาคม พ.ศ. 2561 ถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2562

การวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินไปพร้อมกับการดำเนินการเก็บข้อมูล โดยผู้วิจัยเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างต่อเนื่อง เพื่อความถูกต้องของข้อมูลและตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และนำเสนอผลการวิจัยเป็นแบบเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาพิธีกรรมสู่ขวัญของกลุ่มชาติพันธุ์กู่ในจังหวัดศรีสะเกษ

ผลการวิจัยพบว่า ชาวภูยกู่มีวัฒนธรรมโดดเด่น อยู่ 4 ด้าน ได้แก่ ค่านิยมการพึ่งพาตนเอง ขยันหมั่นเพียร ไม่เป็นภาระของคนอื่น การเชื่อผู้นำและผู้อาวุโส ศรัทธาในพระพุทธศาสนาและความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ ชาวภูยกู่เชื่อว่าผีบรรพบุรุษเหล่านั้นยังคงสถิตวนเวียนอยู่ใกล้ ๆ ลูกหลานไม่ทอดทิ้งไปไหนจะคอยดูแลปกป้องรักษาอำนาจโชค อำนาจความปลอดภัยให้ลูกหลาน การบูชาผีบรรพบุรุษจึงเป็นการแสดงความกตัญญูทักเตือนต่อบรรพบุรุษของตนเอง ชาวภูยกู่เน้นถือศาสนาพุทธควบคู่กับการนับถือผีบรรพบุรุษซึ่งได้รับสืบทอดกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน และมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวบ้านตั้งแต่เกิดจนตาย การนับถือผีเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของชาวภูยกู่ การประกอบพิธีกรรมทุกอย่างจึงต้องมีการบูชาบอกกล่าวและเซ่นสรวงผีบรรพบุรุษ ชาวบ้านเชื่อว่าผีบรรพบุรุษและผีปู่ตาจะปกป้องรักษาให้คนในครอบครัวอยู่เย็นเป็นสุขปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ และเป็นกำลังใจในการประกอบงานชีวิตประจำวันต่อไป การไปทำบุญที่วัดของชาวภูยกู่ นอกจากพิธีทางพระพุทธศาสนาแล้ว ชาวภูยกู่จะ

ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติพี่น้องที่ตายไปแล้วให้มารับส่วนบุญด้วย การทำบุญอุทิศให้แก่ผีบรรพบุรุษของชาวภูยกว๋ายที่สำคัญ คือ การทำบุญสาก (สารทภูยกว๋าย) หรือการทำบุญในวันเพ็ญเดือนสิบ ชาวบ้านจะนำข้าวต้มอาหารคาวหวานเพื่อเซ่นผีปู่ย่าตายายที่บริเวณลานบ้านของตน และไปรวมกันที่บ้านของโคตรใหญ่ การเซ่นไหว้ผีจะกระทำที่พื้นดินอย่างง่าย ๆ ผู้เซ่นผีส่วนใหญ่จะเป็นแม่บ้านจะนำอาหารคาวหวาน หมาก พลุ บุหรี่ และเหล้าไปวางรวม ๆ กันจุดธูปเทียนแล้วกล่าวเชิญผีบรรพบุรุษและญาติ ๆ ผู้ล่วงลับทุกคนให้มากินให้อิ่มหน้าสำราญ เหล้าจะเทลงพื้นดินในขณะที่กล่าวเรียกและจะเว้นช่วงเวลาให้ผีมากินประมาณ 2-3 นาที แล้วเทน้ำดื่มลงพื้นดินเพื่อให้ผีดื่มน้ำเป็นอันเสร็จพิธี

ความเชื่อในผีบรรพบุรุษของชาวภูยกว๋าย ก่อเกิดพิธีกรรมสำคัญหลายประการ เช่น พิธีแก้ลมอ (รำผีฟ้า) พิธีเซ่นผีบรรพบุรุษ และพิธีสู่ขวัญ การสู่ขวัญของชาวภูยกว๋ายบ้านกู่เกิดจากความเชื่อเรื่องจิต วิญญาณ หรือเรื่องขวัญที่มีอยู่ประจำในร่างกายคน การสู่ขวัญทำกันแทบทุกโอกาสทั้งในมูลเหตุแห่งความดีและไม่ดี การสู่ขวัญของชาวภูยกว๋ายเป็นการเรียกขวัญให้มาอยู่กับคนและเชิญผีบรรพบุรุษมาคุ้มครองรักษา ลูกหลาน สามารถจำแนกได้ 3 ประเภท ตามลักษณะและโอกาสที่ใช้ในการประกอบพิธี คือ 1. การสู่ขวัญในช่วงเปลี่ยนผ่านของชีวิต 2. การสู่ขวัญในพิธีเช่นสรวง และ 3. การสู่ขวัญสำหรับผู้ป่วย

การสู่ขวัญในช่วงเปลี่ยนผ่านของชีวิต เป็นการสู่ขวัญที่กระทำเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงหรือมีเหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นในชีวิต การสู่ขวัญจัดทำขึ้นเพื่อปลอบขวัญ และเชิญให้ผีบรรพบุรุษให้มาคุ้มครอง ซึ่งมี 6 ลักษณะ ได้แก่ การสู่ขวัญเด็กแรกเกิด, การสู่ขวัญนาคน, การสู่ขวัญพระภิกษุและสามเณร, การสู่ขวัญพิธีแต่งงาน, การสู่ขวัญพระพุทธรูปในพิธีศพ และการสู่ขวัญเพื่อความเป็นสิริมงคล

- พิธีสู่ขวัญเด็กของชาวภูยกว๋าย จะประกอบพิธีที่บ้านของเด็กที่มีหมอขวัญเป็นผู้ประกอบพิธี จะจัดขึ้นหลังจากเด็กเกิดได้ 7 วันไปแล้ว หมอขวัญจะเป็นผู้กำหนดวันและเวลา โดยมีจุดมุ่งหมายในการประกอบพิธีกรรมเพื่อบอกกล่าวแก่วิญญาณบรรพบุรุษให้รับทราบ และเรียกขวัญเด็กที่เกิดมาใหม่ให้มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง ห่างจากโรคภัยและถือโอกาสในการตั้งชื่อเด็กด้วย ขั้นตอนการสู่ขวัญ เมื่อพร้อมแล้ว ผู้เป็นพ่อแม่และญาติ ๆ นำขันเครื่องประกอบพิธีมอบให้หมอขวัญ หลังจากนั้นหมอขวัญจะกล่าวอวยพรทำนองว่า ให้มีความสุขความเจริญสุขภาพแข็งแรงห่างจากโรคภัยไข้เจ็บ ให้บรรพบุรุษปกป้องรักษาและมีความร่ำรวย เมื่อกล่าวจบหมอขวัญจะเอาด้ายสายสิญจน์ผูกข้อมือให้พ่อแม่เด็กตลอดจนญาติ ๆ และนำด้ายสายสิญจน์ที่เหลือไปผูกข้อมือเด็ก

- พิธีสู่ขวัญนาคนของชาวภูยกว๋าย จะจัดขึ้นที่บ้านนาคนหรือที่วัดแล้วแต่สะดวก ก่อนพิธีอุปสมบท 1 วันโดยจุดมุ่งหมายของการประกอบพิธีเพื่อบอกกล่าวแก่ผีบรรพบุรุษให้อนุโมทนาบุญ แสดงยินดีกับนาคนที่กำลังจะบวชเป็นพระ และอวยพรให้บรรลุตามหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา

- พิธีสู่ขวัญพระภิกษุสงฆ์และสามเณรของชาวภูยกว๋าย จะจัดขึ้นในโอกาสที่พระภิกษุหรือสามเณรในวัดได้รับการเลื่อนตำแหน่งหรือเลื่อนสมณศักดิ์ให้สูงขึ้นหรือสำเร็จการศึกษา จัดพิธีโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อแสดงความยินดีกับพระภิกษุสงฆ์และบอกกล่าวผีบรรพบุรุษให้รับทราบและอนุโมทนา พิธีนี้ชาวภูยกว๋าย

จะร่วมกันจัดขึ้นในวันหรือโอกาสที่ชาวบ้านมาร่วมกันมีวัดมากๆ เช่น เทศกาลสงกรานต์ เข้าพรรษา ออกพรรษา เป็นต้น ซึ่งมักเป็นช่วงกลางวันหลังจากพระภิกษุฉันภัตตาหารเพลเสร็จ

- การสู่ขวัญในการแต่งงาน จะจัดขึ้นที่บริเวณบ้านฝ่ายหญิง โดยมีหมอขวัญเป็นผู้ประกอบพิธี และมีเพื่อนบ้านญาติมิตรมาร่วมพิธี โดยมีจุดมุ่งหมายของเพื่อบอกกล่าวแก่ผีบรรพบุรุษและแสดงความยินดีกับคู่บ่าวสาว และเป็นการแสดงออกให้ชุมชนรับรู้ถึงการยอมรับเป็นสามี – ภรรยา ตามประเพณี วันเวลาในการจัดพิธีมักจะเป็นช่วงสายของวันที่ทำพิธีแต่งงาน

- พิธีสู่ขวัญพระพุทธรูปของชาวกูย จะจัดภายหลังจากการประกอบพิธีเผาศพ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อร่วมส่งวิญญาณของผู้ตายและประกอบพิธีถวายพระพุทธรูปให้กับวัดเพื่อความเป็นสิริมงคล หลังจากในบ้านมีสิ่งที่ไม่เป็นมงคลคือมีคนตายในบ้าน และจะจัดขึ้นที่บริเวณบ้านของคนตายในช่วงเย็นภายหลังจากเก็บกระดูกคนตายแล้ว พิธีสู่ขวัญพระพุทธรูปของชาวกูยบางครั้งจะจัดในพิธีหล่อพระพุทธรูปหรือพิธีเบิกเนตร ปัจจุบันไม่ค่อยนิยมทำแล้ว

- การสู่ขวัญเนื่องในโอกาสเป็นสิริมงคล เช่น กลับจากเกณฑ์ทหาร พระสึกใหม่ หรือสมาชิกในครัวเรือนเดินทางกลับมาถึงบ้านหรือจะเดินทางไกล โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อบอกกล่าวให้ผีบรรพบุรุษรับทราบ ปกปักษ์รักษาลูกหลาน และนำสิ่งที่เป็นมงคลให้กับชีวิตหลังจากผ่านการเปลี่ยนแปลงของชีวิต

การสู่ขวัญในพิธีเช่นสรวง ได้แก่ สู่ขวัญข้าวเปลือกและสู่ขวัญขึ้นบ้านใหม่

- การสู่ขวัญข้าวเปลือกของชาวกูยบ้านกู จะจัดขึ้นที่บริเวณปราสาทปรางค์กูในเดือน 3 ขึ้น 3 ค่ำ ปัจจุบันเรียกว่าประเพณีบุญเบิกฟ้า โดยมีหมอขวัญเป็นผู้ประกอบพิธีและมีชาวบ้านร่วมพิธี โดยมีจุดมุ่งหมายของการประกอบพิธีกรรม เพื่อบอกกล่าวผีบรรพบุรุษและขอขมาแม่โพสพ และขอพรให้กับข้าวที่เก็บเกี่ยวให้ได้ราคาดี เมื่อกล่าวสู่ขวัญจบแล้วหมอขวัญจะนำด้ายสายสิญจน์ไปผูกตามธงที่ปักล้อมรอบ หลังจากนั้นชาวบ้านจะนำด้ายสายสิญจน์ไปผูกบ้าง จากนั้นก็จะนำหาบที่ใส่ข้าวเปลือกไปไว้ในยุ้งข้าวเพื่อเป็นขวัญให้ข้าวในยุ้งเพื่อให้ข้าวมีมากขึ้น ส่วนข้าวเปลือกที่ก่อไว้เป็นเจดีย์จะถวายวัด ทางวัดจะนำไปเก็บไว้เป็นของวัดไว้ใช้งานบุญประเพณีต่อไป

- การสู่ขวัญขึ้นบ้านใหม่ของชาวกูย จะจัดขึ้นที่บริเวณบ้านที่สร้างใหม่ หรือเมื่อย้ายเข้ามาสู่บ้านหลังใหม่ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อบอกกล่าวผีบรรพบุรุษให้รับทราบและคอยดูแลรักษาลูกหลานสร้างความมั่นใจและความเป็นมงคลในการเข้ามาอยู่อาศัยที่บ้านหลังใหม่ ชาวกูยเชื่อว่าไม้และสถานที่ที่ปลูกสร้างบ้านมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์และผีป่วนตายายรักษาอยู่ การเข้าไปอยู่ใหม่จึงต้องทำพิธีขออนุญาตก่อนเพื่อความสบายใจ

การสู่ขวัญสำหรับผู้ป่วย มี 2 ลักษณะ ได้แก่ การสู่ขวัญเพื่อสะเดาะเคราะห์ และพิธีส่อนขวัญ (พิธีเรียกขวัญ)

- การสู่ขวัญสะเดาะเคราะห์ เป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นเพื่อสร้างกำลังใจและเรียกขวัญผู้ป่วยให้กลับเข้ามาอยู่ในร่างกายเหมือนเดิม เมื่อคนในครอบครัวเกิดการเจ็บป่วยขึ้นชาวกูยเชื่อว่าอาจเกิดจากการทำของผีบรรพบุรุษและผีป่วนตา ดังนั้น ก่อนจะจัดพิธีสะเดาะเคราะห์ จะต้องมีการทำพิธีเสียดายเพื่อหาสาเหตุ

ของความเจ็บโดยเฉพาะ ในกรณีอาการเจ็บป่วยที่แพทย์แผนปัจจุบันไม่สามารถวิเคราะห์หาสมมติฐานของโรคได้ ชาวภูยจะทำพิธีเสี่ยงทายเพื่อหาสาเหตุว่าเกิดจากอำนาจลึกลับ เช่น ผีป่า ผีอารักษ์ ผีเจ้าที่ ผีบรรพบุรุษ หรือผีหมอ ผีออก มากกระทำให้เกิดการเจ็บป่วยหรือไม่ เมื่อรู้สาเหตุแล้วก็ป็นหน้าที่ของคนทรง (ล่าส่ง) ซึ่งเป็นผู้ลือกับวิญญาณลึกลับนั้นว่าต้องการอะไร ทำไมจึงต้องมาทำให้เกิดเจ็บป่วย และจะให้ทำอย่างไรคนป่วยจึงจะหาย เมื่อทราบวิธีการแก้ไขแล้ว ญาติของคนป่วยก็จะจัดการประกอบพิธีให้ดังที่ความต้องการต่อไป

การสู่ขวัญสะเดาะเคราะห์ของชาวภูย มีจุดมุ่งหมายเพื่อขับเป่าทุกชั่วร้าย หรือสิ่งอวมงคลที่เกิดกับผู้ป่วยให้หมดไป โดยส่วนใหญ่ชาวภูยจะจัดพิธีสะเดาะเคราะห์ขึ้นในวันเสาร์ เพราะถือว่าเป็นวันที่แข็งแรง ผีหรือวิญญาณชั่วร้ายจะอ่อนกำลังลง ทำให้ปราบผีหรือวิญญาณร้ายได้ดีกว่าวันอื่น หากมีความจำเป็นที่จะต้องจัดพิธีอย่างเร่งด่วนก็จะทำได้ทันที ยกเว้นวันอังคารและวันพุธ เพราะชาวภูยเชื่อว่าวันอังคารเป็นวันที่ผีหมออำนาจแรงมาก ส่วนวันพุธเป็นวันที่ชาวภูยประกอบพิธีกรรมสำคัญโดยเฉพาะ เช่น เลี้ยงผีประจำหมู่บ้าน ผีปู่ตาประจำตระกูล และผีอื่น ๆ ที่สามารถเอื้อประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพของกลุ่มชน เมื่อพิธีสะเดาะเคราะห์เสร็จสิ้นแล้วก็ป็นพิธีเรียกขวัญ ครุบา(หมอสู่ขวัญ) จะให้ผู้ป่วยหันหน้ากลับไปด้านทิศตะวันออก วางเครื่องพิธีลงบนกระบุงไว้เบื้องหน้า กล่าวคำเรียกขวัญ อัญเชิญขวัญให้เข้ามาอยู่กับตัว หลังกล่าวคำสู่ขวัญสิ้นสุดลง ครุบาก็จะนำไข่ไก่ที่ต้มสุกแล้วนำมาคสิ่งไปตามลำตัวของผู้ป่วย จากหัวจรดเท้า 3 ครั้ง แล้วชดข้าวสาร 3 ครั้ง ปอกเปลือกไข่เพื่อที่จะได้ทำนายว่าผู้ป่วยจะหายเป็นปกติ หรือยังมีอะไรอยู่ในร่างกายอีก หลังจากนั้นบรรดาญาติและเพื่อนบ้านก็จะเข้ามาผูกข้อต่อแขนเป็นอันเสร็จพิธี ทั้ง 2 ขั้นตอน

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาคุณค่าของพิธีกรรมสู่ขวัญของกลุ่มชาติพันธุ์ภูยจังหวัดศรีสะเกษ

ผลการวิจัยพบว่า การสู่ขวัญของชาวภูยบ้านกู่เกิดจากความเชื่อเรื่องจิตวิญญาณหรือเรื่องขวัญที่มีอยู่ประจำในร่างกายคน การสู่ขวัญทำกันแทบทุกโอกาสทั้งในมูลเหตุแห่งความดีและไม่ดี เป็นได้ทั้งการแสดงความชื่นชมยินดี นอกจากการบอกกล่าวผีบรรพบุรุษและผีปู่ตารับรู้และช่วยปกปักรักษาอำนาจโชคลให้ลูกหลานแล้ว ยังช่วยให้เกิดสิริมงคลต่อผู้ที่เข้าร่วมพิธี และเชื่อกันว่าพิธีนี้เป็นการต่อชีวิตคนให้มีอายุยืนยาว สะเดาะเคราะห์ให้พ้นจากโชคร้าย เพื่อรับโชคลาก และจะมีความสุขความเจริญ และเป็นการปลอบใจให้เจ้าของขวัญจากญาติมิตรและบุคคลในชุมชน ชุมชนบ้านกู่เป็นชุมชนเกษตรกรรมที่มีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตอยู่มาก และพิธีกรรมเหล่านั้นมีลักษณะเป็นพิธีกรรมชุมชน เพราะพิธีกรรมเป็นสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของหมู่คณะ เป็นที่รวมของสมาชิกในชุมชน เป็นสิ่งที่ใช้บอกเอกลักษณ์ของชุมชน เป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงวิถีคิดของชุมชน เป็นความชาญฉลาดของคนในชุมชน

ชาวภูยบ้านกู่ นับถือศาสนาพุทธและมีความเชื่อเรื่องผีผสมผสานกันอย่างลงตัว เพราะล้วนมีผลต่อจิตใจและการดำเนินชีวิตของผู้คน ชาวบ้านนับถือศาสนาพุทธมากเช่นไรก็นับถือผีไม่น้อยไปกว่า

กัน จึงส่งผลให้ความเชื่อเรื่องผียังคงดำรงอยู่ในชุมชน ชาวภูย นับถือผีบรรพบุรุษประจำตระกูลและนับถือผีปู่ตาประจำหมู่บ้าน ความเชื่อนี้ยังคงดำรงอยู่ในวิถีชีวิตของชาวบ้าน เห็นได้จากทุกสายตระกูลจะมีหิ้งผีบรรพบุรุษที่ต้องมีการกราบไหว้อยู่เสมอ ในวันพระ งานแต่งงาน การคลอดลูกและพิธีกรรมต่าง ๆ ต้องมีการบอกกล่าวผีบรรพบุรุษ ชาวภูย นำความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษผสมผสานเข้ากับประเพณีสำคัญต่าง ๆ จึงทำให้ความเชื่อนี้ยังคงดำรงอยู่ได้ ความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษมีบทบาทในการให้การศึกษอบรมระเบียบพฤติกรรมแบบแผนและรักษามาตรฐานทางสังคมและท้องถิ่น และยังเป็นการสร้างข้อห้ามให้คนในชุมชนต้องประพฤติปฏิบัติตาม เป็นตัวควบคุมการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมได้เป็นอย่างดี ความเชื่อเกี่ยวกับผีปู่ตาและผีบรรพบุรุษมีคุณค่าด้านกระชับความสัมพันธ์ภายในครอบครัว คุณค่าด้านการศึกษาเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรม แม้ว่าปัจจุบันสถานการณ์ทางสังคมจะเปลี่ยนแปลงไป แต่คนในชุมชนยังคงมีการแสดงออกถึงคุณค่าต่าง ๆ ผ่านพิธีกรรมความเชื่ออันเป็นอำนาจและพลังสำคัญที่มีอิทธิพลเพื่อเป็นแกนยึดโยงชาวภูยบ้านกู่เข้าไว้ด้วยกันอย่างกลมกลืนและสันติสุข

พิธีกรรมสู่ขวัญของชาวภูย เป็นผลรวมทางด้านความคิดของชุมชน ซึ่งมีการเรียนรู้เพื่อกระทำให้ถูกต้องตามที่ชาวบ้านร่วมกันกำหนดขึ้น มีการปรับเปลี่ยนได้ตามยุคตามสมัย คุณค่าของพิธีกรรมสู่ขวัญของชาวภูยบ้านกู่คือคุณค่าในเชิงการเป็นสัญลักษณ์ในการสื่อความหมายแห่งความดีงามที่ก่อให้เกิดประโยชน์กับคนและชุมชน โดยองค์ประกอบของพิธีกรรมอันได้แก่ ผู้นำพิธี ผู้ร่วมพิธีกรรม วัสดุสิ่งของหรือเครื่องสังเวย เนื้อหาในบทสู่ขวัญ เวลาและสถานที่ ล้วนแล้วแต่เป็นสัญลักษณ์ในการสื่อความหมายแห่งความดีความงาม พิธีกรรมสู่ขวัญของชาวภูยบ้านกู่ล้วนมีคุณค่าต่อบุคคลและชุมชนโดยรวม คุณค่าร่วมที่พบจากการวิเคราะห์พิธีกรรมสู่ขวัญในชุมชนชาวภูย ทั้งหมดมีคุณค่าที่เกิดต่อบุคคล อันได้แก่ ความเชื่อและความศรัทธา โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อเรื่องขวัญที่มีอยู่ประจำองค์กายของบุคคล และความเชื่อความศรัทธาเรื่องอื่น ๆ ได้แก่ ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อเรื่องคุณพระรัตนตรัย ความเชื่อเรื่องบุญกรรม และความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม การให้กำลังใจหรือการบำรุงขวัญเพื่อให้เกิดความสบายใจ เห็นคุณค่าของคน สัตว์ และสิ่งของที่มีบุญคุณกับตนและชุมชน เกิดความกตัญญูกตเวทิตา ความอ่อนน้อมถ่อมตน มีความโอบอ้อมอารี เป็นพลังในการขับเคลื่อนชุมชนต่อไป

พิธีกรรมสู่ขวัญของชาวภูยบ้านกู่ มีส่วนช่วยสร้างสำนึกร่วมในประวัติศาสตร์ของชุมชน อีกทั้งมีส่วนช่วยขัดเกลาสังคมตามคตินิยมชุมชน ด้วยความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ความรู้สึกผูกพันกับชุมชน ความเชื่อมโยงทางสังคมเป็นสิ่งที่แสดงถึงความผูกพันต่อชุมชน ซึ่งประกอบด้วยความสัมพันธ์กับเครือญาติ เพื่อนบ้าน และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน ความเชื่อมโยงดังกล่าวมีอิทธิพลสูงต่อความผูกพัน ผู้ที่มีความเชื่อมโยงทางสังคมในระดับสูงจะมีความผูกพันต่อชุมชนในระดับสูงด้วยเช่นกัน ลักษณะความเชื่อมโยงอาจเกิดจากสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านหรือญาติ และเข้าร่วมในกิจกรรมกับกลุ่มใดเป็นพิเศษจนเกิดความผูกพันต่อกลุ่ม และส่งผลต่อความผูกพันกับชุมชนด้วย คนที่อาศัยในชุมชนที่มีความรู้สึกต่อกลุ่มในทางบวกจะประเมินชุมชนในทางบวกมากกว่าคนที่มีความรู้สึกต่อกลุ่มในทางลบ

อีกทั้งความเชื่อมโยงทางสังคมยังสัมพันธ์กับความเป็นปึกแผ่นของชุมชนในทางบวกคือถ้าคนในชุมชนมีความเชื่อมโยงทางสังคมมากและมีส่วนร่วมในกิจกรรมมากจะทำให้ชุมชนมีความมั่นคงตามไปด้วย

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ชาวภูยกุ้ยบ้านกู่ มีความศรัทธาในศาสนาพุทธและนับถือผีบรรพบุรุษและผีปู่ตา จึงมีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีอยู่มากมาย ด้วยชาวภูยกุ้ยมีความเชื่อว่าผีเหล่านี้สามารถปกป้องคุ้มครองให้ตนและสมาชิกในครอบครัวอยู่ด้วยความสุขสวัสดิ์ เจริญรุ่งเรือง แคล้วคลาดจากภัยอันตรายต่าง ๆ จำเป็นต้องมีการเซ่นสรวงด้วยเครื่องบูชาต่าง ๆ ซึ่งที่จริงแล้วตามจักรวาลวิทยาของชาวภูยกุ้ยนั้น “ผี” ที่อยู่ในบ้านเรือนก็คือ บรรพบุรุษของครอบครัว การเซ่นสรวงบวงไหว้ก็เป็นการทำบุญให้กับญาติบรรพบุรุษ เช่นเดียวกับกลุ่มคนไทยที่จะใส่บาตรกรวดน้ำอุทิศส่วนบุญให้กับบรรพบุรุษ การเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษทำให้ผู้คนกลุ่มอื่นเข้าใจว่าชาวภูยกุ้ยเป็นกลุ่มคนที่ล้าหลัง งามาย หากแต่อันที่จริงแล้วเป็นกุศโลบายของชาวภูยกุ้ยที่สอนให้รู้จักการสมาคารวะ เคารพญาติผู้ใหญ่ เป็นปรัชญาที่แฝงไว้ด้วยการอ่อนน้อมถ่อมตน จะทำอะไรก็ต้องนึกถึงคนอื่นด้วย ดังเช่น พิธีทำบุญเบิกฟ้าเดือน 3 จะกระทำเมื่อเก็บเกี่ยวข้าวจากนาเสร็จ ทั้งนี้ ก็เพื่อเป็นการทำบุญให้กับบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว การได้รวมกินข้าวใหม่กับลูกหลาน และเป็นการขอบคุณสิ่งเหนือธรรมชาติที่ปกป้องรักษาให้ข้าวในนาได้ผลผลิตงอกงามซึ่งเป็นสิ่งที่ดีงาม พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนับถือผีบรรพบุรุษนี้เป็นการบ่งบอกอัตลักษณ์เฉพาะของชาวภูยกุ้ย หากแต่บุคคลภายนอกวัฒนธรรมภูยกุ้ยไม่เข้าใจ ซ้ำร้ายกลับไปตีตราว่าเป็นความงมงาย สร้างคำถามให้กับชาวภูยกุ้ยสมัยใหม่ว่าควรประพฤติตัวเป็นคนทันสมัยด้วยการเชื่อวิทยาศาสตร์ หรือควรกลายเป็นคนงมงายตามที่สังคมมองแต่ยังคงเคารพบรรพบุรุษ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะชาวภูยกุ้ยบ้านกู่ ต้องการรักษาไว้ซึ่งอัตลักษณ์ความเป็นชาวภูยกุ้ย สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalism) Durkheim (1960) กล่าวถึงเสถียรภาพทางสังคมที่เกิดจากสมาชิกของสังคม เรียนรู้ประเพณีเพื่อดำรงความอยู่รอดของตนเองและกลุ่ม อีกทั้งดำรงจริยธรรมและความรักดีเพื่อนำไปสู่การบูรณาการสังคม การติดต่อสัมพันธ์กันและกันส่งผลต่อการมีค่านิยมร่วมกัน มีความเชื่อร่วมกัน ทำให้การละเมิดในสังคมมีน้อยทำให้สังคมอยู่รอดได้

นอกจากนี้ ชีวิตของชาวภูยกุ้ยบ้านกู่ ยังมีความสัมพันธ์กับเรื่องของขวัญอยู่ตลอดเวลา การลู่อขวัญมีความผูกพันคนเกือบทุกเหตุการณ์ในชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการเกิด แก่ เจ็บ และตาย มีความทุกข์หรือมีความสุข การลู่อขวัญมีบทบาทสำคัญต่อชาวภูยกุ้ยทั้งสิ้น ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะการลู่อขวัญมีผลต่อจิตใจของมนุษย์ ทำให้เกิดความอบอุ่น และมีกำลังใจในการดำรงชีวิต สอดคล้องกับผลการศึกษาด้านมานุษยวิทยาของ ประมวล ดิศักดิ์ (2521) ที่พบว่าความสำคัญของการลู่อขวัญในท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีหลายประการ เช่น ทำให้เกิดความอบอุ่นใจ แสดงถึงความเอื้ออาทรของเพื่อนมนุษย์ ทำให้เกิดความเป็นปึกแผ่น มีความสามัคคี และเป็นการส่งเสริมสุขภาพจิตวิธีหนึ่ง

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า เมื่อชาวภูยกุ้ยอพยพมาอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มก้อน ย่อมมีสำนึกในรากเหง้าชาติพันธุ์หรือรวมชะตากรรมเดียวกัน มีการปรับตัวในพื้นที่แห่งใหม่ด้วยกระบวนการ

สร้างพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ทางกายภาพและพื้นที่ทางสังคม ด้วยโลกทัศน์ดั้งเดิมและโลกทัศน์ทางพุทธศาสนา และมีพิธีกรรมเป็นตัวเชื่อมให้กลุ่มคนดังกล่าวได้มาเข้าร่วมเพื่อผลิตซ้ำสำนึกของความเป็นคนภูย สื่อความหมายถึงความเป็นคนที่มีรากเหง้า มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ยึดเหนี่ยว การที่ชาวภูยได้ร่วมพิธีกรรมที่สำคัญย่อมมีการติดต่อสัมพันธ์กันโดยเฉพาะความเป็นเครือญาติชาติพันธุ์ ก่อเกิดพื้นที่ทางสังคมร่วมกันและมีการสร้างเครือข่ายช่วยเหลือเกื้อกูล จึงมีความจำเป็นต้องสร้างเครือข่ายทางสังคมผ่านพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ทั้งที่เป็นพื้นที่ทางกายภาพและปูชนียสถานศักดิ์สิทธิ์ การที่ชาวภูยบ้านภู ได้มาร่วมพิธีกรรมสู่ขวัญอันเป็นพิธีกรรมชุมชนได้ต่อกันถึงความสัมพันธ์กัน และเป็นการสร้างพื้นที่ทางสังคมเพื่อดำรงอยู่ของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ สอดคล้องกับ กาญจนนา แก้วเทพ (2544) กล่าวว่า “พื้นที่ทางสังคม” หรือ “พื้นที่พิเศษ” หากมีปฏิบัติการทางสังคมเกิดขึ้นในบริเวณดังกล่าว เป็นการมองพื้นที่ในฐานะที่ถูกสร้างขึ้นในความสัมพันธ์กับสังคม เพื่อใช้ต่อรองเพื่อสร้างพื้นที่ทางสังคม อัตลักษณ์ วัฒนธรรม ของกลุ่มชาติพันธุ์ชายขอบ ซึ่งได้ถูกเลือกสรรเพื่อผลิตซ้ำ สร้างใหม่ อย่างหลากหลายในฐานะยุทธวิธีของการต่อรอง ตอบโต้เพื่อสร้างพื้นที่ให้กับตนเองของกลุ่มชาติพันธุ์

ชาวภูย นำความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษผสมผสานเข้ากับพิธีกรรมสำคัญต่าง ๆ จึงทำให้ความเชื่อนี้ยังดำรงอยู่ได้ ความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษผ่านพิธีกรรมจึงมีบทบาทในการให้การศึกษอบรมระเบียบพฤติกรรมแบบแผนและรักษามาตรฐานทางสังคมและท้องถิ่น และยังเป็นการสร้างข้อห้ามให้คนในชุมชนต้องประพฤติปฏิบัติตาม เป็นตัวควบคุมการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับ เอกวิทย์ ณ ถลาง (2540) ที่กล่าวว่า คุณค่าของพิธีกรรม มีอำนาจโน้มน้าวให้คนที่มีส่วนร่วมในพิธีกรรม รับเอาคุณค่า และแบบอย่างพฤติกรรม ที่ต้องการเน้นเข้าไว้ในตัว เป็นการต่อกันด้วยความเชื่อ กรอบศีลธรรมจรรยาของกลุ่มชน แนวปฏิบัติและความคาดหวัง โดยไม่ต้องใช้การจำแนกแจกแจงเหตุผล แต่ใช้ศรัทธา ความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมเป็นการสร้างกระแสความเชื่อและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ และสอดคล้องกับแนวคิดบทบาทและคุณค่าของพิธีกรรมตามกรอบแนวคิดด้านคติชนวิทยา ดังที่ กุหลาบ มัลลิกะมาส (2537) ซึ่งกล่าวว่า คติชนวิทยามีประโยชน์ต่อวิถีชีวิตและสังคมหลายอย่าง คติชนวิทยาไม่ใช่เป็นเพียงส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมในสังคมเท่านั้น หากวิเคราะห์ตามคำกล่าวนี้ด้วยแนวคิดใหม่ว่าวัฒนธรรมไม่ใช่เพียงแต่เป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมที่จะสืบทอดไปในสังคมเท่านั้น แต่มนุษย์ยังเป็นผู้ผลิตสร้างคติชนวิทยาและวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตเพื่อให้คติชนวิทยามีประโยชน์ต่อสังคม ทำให้ประจักษ์ว่าคติชนวิทยามีหน้าที่ คุณค่า บทบาทและอิทธิพลต่อชีวิต และสังคมมนุษย์เป็นคติชนที่กำกับวิถีทางของการดำเนินชีวิต

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการวิจัยทำให้เกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับการสู่ขวัญของชาวภูยบ้านภู ตำบลภู อำเภอบางบาล จังหวัดศรีสะเกษ ดังนี้ ชาวภูยบ้านภู นับถือศาสนาพุทธควบคู่กับการนับถือผีบรรพบุรุษและผีปู่ตา ซึ่งได้รับสืบทอดกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน และมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย กล่าวได้ว่า การ

นับถือผีเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชาวภูยกว๋านกู่ ความเชื่อนี้ยังคงดำรงอยู่ในวิถีชีวิตของชาวบ้าน เห็นได้จากทุกสายตระกูล จะมีหิ้งผีบรรพบุรุษที่ต้องมีการกราบไหว้อยู่เสมอ ในวันพระ งานแต่งงาน การคลอดลูกและพิธีกรรมต่าง ๆ ต้องมีการบอกกล่าวผีบรรพบุรุษ โดยเชื่อว่าผีบรรพบุรุษ ผีปู่ตาและผีเจ้าที่เจ้าทางทั้งหลายจะปกป้องรักษาให้คนในครอบครัวอยู่เย็นเป็นสุขปราศจากโรคภัยไข้เจ็บและอำนวยความสะดวกให้พวกเขาดำเนินชีวิตอย่างราบรื่น ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เมื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติพี่น้องที่ตายไปแล้ว ชาวภูยกว๋านกู่ จะนำข้าวต้มอาหารคาวหวานเพื่อเซ่นผีปู่ตาตายายอีกด้วย ความเชื่อในผีบรรพบุรุษของชาวภูยกว๋าน ก่อเกิดพิธีกรรมสำคัญหลายประการ เช่น พิธีสู่วัณญ์ พิธีแก้ลมอ (รำผีฟ้า) เป็นต้น การสู่วัณญ์ของชาวภูยกว๋าน สามารถจำแนกได้ 3 ประเภท ตามลักษณะและโอกาสที่ใช้ในการประกอบพิธี คือ 1. การสู่วัณญ์ในช่วงเปลี่ยนผ่านของชีวิต 2. การสู่วัณญ์ในพิธีเช่นสรวง และ 3. การสู่วัณญ์สำหรับผู้ป่วย

แม้การสู่วัณญ์ของชาวภูยกว๋านกู่ จะคล้ายกับการสู่วัณญ์ของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น คือเป็นพิธีกรรมที่เกิดจากความเชื่อเรื่องจิตวิญญาณ หรือเรื่องขวัญที่มีอยู่ประจำในร่างกายคน การสู่วัณญ์ทำกันแทบทุกโอกาสทั้งในมูลเหตุแห่งความดีและไม่ดี เป็นได้ทั้งการแสดงความชื่นชมยินดี แต่สิ่งที่ทำให้พิธีสู่วัณญ์ของชาวภูยกว๋านแตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นก็คือ นอกจากจะเป็นความเชื่อเรื่องขวัญประจำร่างกายแล้ว ในการสู่วัณญ์ของชาวภูยกว๋านกู่ ยังเกี่ยวข้องกับความเชื่อผีบรรพบุรุษ ในการสู่วัณญ์ของชาวภูยกว๋านกู่ จะมีการบอกกล่าวผีบรรพบุรุษและผีปู่ตาให้รับรู้ ช่วยให้หายจากความเจ็บป่วยและช่วยปกป้องรักษาอำนวยความสะดวกให้ลูกหลานด้วย การมีสุขภาพดีอายุยืนยาวได้นั้นผีบรรพบุรุษสามารถช่วยบันดาลให้ตนได้ การสู่วัณญ์จึงช่วยให้เกิดสิริมงคล เป็นการต่อชีวิตคนให้มีอายุยืนยาว เป็นการเสริมบารมี เพื่อรับโชคลาภ ร่ำรวย และจะมีความสุขความเจริญ และเป็นการปลอบใจให้เจ้าของขวัญจากญาติมิตรและบุคคลในชุมชน และสิ่งที่พบก็คือแม้การสู่วัณญ์จะเป็นพิธีกรรมภายในตระกูล แต่เนื่องจากชุมชนบ้านกู่เป็นชุมชนปิดทุกครัวเรือนล้วนเป็นญาติกัน พิธีกรรมสู่วัณญ์จึงมีลักษณะเป็นพิธีกรรมในระดับชุมชนด้วย กล่าวคือเมื่อมีการสู่วัณญ์เกิดขึ้น ทุกครัวเรือนก็จะมีส่วนร่วมในพิธีด้วยเสมอ พิธีกรรมสู่วัณญ์จึงเป็นที่รวมของสมาชิกในชุมชน เป็นสิ่งที่ใช้บอกเอกลักษณ์ของชุมชน เป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงวิถีคิดของชุมชน เป็นความซาบซึ้งของคนในชุมชน

สรุป

จากการศึกษาการสู่วัณญ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ภูยกว๋าน จังหวัดศรีสะเกษ จะเห็นได้ว่าพิธีกรรมสู่วัณญ์ของชาวภูยกว๋าน เป็นการเรียกขวัญให้มาอยู่กับคนและเชิญผีบรรพบุรุษมาคุ้มครองรักษาลูกหลาน เป็นพิธีกรรมที่มีคุณค่าต่อวิถีชีวิตและชุมชนของชาวภูยกว๋านอย่างยิ่ง ทั้งในด้านเป็นกระจุกเงาสะท้อนวัฒนธรรมทางภาษาและให้ความบันเทิงแก่ชาวชุมชนในโอกาสต่าง ๆ พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนและชุมชนโดยรวม ทำให้วัฒนธรรมมีความเข้มแข็งขึ้นจนสามารถดำรงอยู่และสืบทอดมาได้ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคม เพราะพิธีกรรมมีส่วนช่วยควบคุมและรักษาแบบแผนทางสังคมของชุมชน เป็น

เครื่องมือในการขัดเกลาทางสังคม อบรมกล่อมเกลาจิตใจ ให้เข้าใจในบรรทัดฐานของสังคม และมีจิตสำนึกในขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ตลอดจนมีบทบาทในการสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของชุมชนเพื่อความสามัคคี และความเป็นปึกแผ่นของสังคม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลจากการวิจัย พบว่าพิธีกรรมสู่ขวัญของชาวกูย มีคุณค่าต่อวิถีชีวิตและชุมชนอย่างยิ่ง ทั้งในด้านสร้างความมั่นคงทางจิตใจ ให้ความบันเทิงในโอกาสต่าง ๆ มีส่วนช่วยควบคุมและรักษาแบบแผนทางสังคมของชุมชน เป็นเครื่องมือในการขัดเกลาทางสังคม อบรมกล่อมเกลาจิตใจ ให้เข้าใจในบรรทัดฐานของสังคม ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีนโยบายอนุรักษ์สืบสานพิธีกรรมสู่ขวัญอันจะเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้ได้ข้อค้นพบองค์ความรู้ที่สำคัญ คือพิธีกรรมสู่ขวัญของชาวกูยมีคุณค่าต่อชีวิตและชุมชนอย่างยิ่ง สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยเพื่อเปรียบเทียบพิธีสู่ขวัญของกลุ่มชาติพันธุ์กูยและกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ เพื่อแสวงหาส่วนที่เหมือนกันและต่างกัน อันจะนำไปสู่ความเข้าใจกันและความร่วมมือกันต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2544). *ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา*. กรุงเทพฯ: เอดิชั่นเพรสโปรดักส์.
- กุหลาบ มัลลิกะมาส. (2537). *ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับคติชนวิทยา เอกสารการสนชชุดวิชาภาษาไทย 8*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ชื่น ศรีสวัสดิ์. (2533). *ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมการเลี้ยงช้างของชาวกูย (ส่วย) ในจังหวัดสุรินทร์*. สุรินทร์: คณะวิทยาการจัดการสหวิทยาเขตอีสานใต้.
- จิตร ภูมิศักดิ์. (2544). *ความเป็นมาของคำสยาม ไทย ลาว และขอมและลักษณะทางสังคมของชนชาติฉบับสมบูรณ์*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: ศยาม.
- ไพฑูริย์ มีกุล. (2545). *การพัฒนาสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรป่าดง*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ประมวญ ดิศักดิ์. (2521). *คติชาวบ้านการศึกษาในด้านมานุษยวิทยา*. กรุงเทพฯ: แพร่พิทยาอินเตอร์เนชั่นแนล.

ศิริพร ณ ถลาง. (2548). *ทฤษฎีจิตวิทยา: วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน*.

กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อิศราพร จันทร์ทอง. (2535). *บทบาทหน้าที่ของพิธีแก้มอของชาวกูย บ้านลำโรงท่าบ อำเภอลำโรงท่าบ จังหวัดสุรินทร์* (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2540). *ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค: วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

Durkheim, E. (1960). *The Division of Labor in Society*. (4th ed.) New York: Free Press.

Seidenfaden, E. (1952). The Kui People of Cambodia and Siam. *Journal of Siam Society*, 39(2), 144–180.